

16e jaargang

Nummer 1

januari 1980

DAAD
EN
GEDACHTE

**orgaan gewijd aan de problemen
van de zelfstandige arbeidersstrijd**

+++++
+ Bij elke bijzondere handeling +
+ gaat het denken aan het doen +
+ vooraf. Bij het handelen van +
+ klassen of massa's blijkt de +
+ betekenis van het handelen +
+ pas achteraf. Hier gaat de +
+ daad vooraf aan het begrip. +
+++++

Theo Maassen

DAAD EN GEDACHTE

ORGAAN GEWIJD AAN DE PROBLEMEN VAN DE ZELFSTANDIGE ARBEIDERSSTRIJD

Geen vaste abonnementsprijs

De uitgave zal worden bekostigd uit *vrijwillige bijdragen*

Red. en adm.: Schouw 48-11, Lelystad

Postgiro 307695

KANTTEKENINGEN BIJ KANTTEKENINGEN 1)

In "Het Parool" heeft dr. Richter Roegholt onlangs enkele kanttekeningen gepubliceerd bij een kort tevoren verschenen boek over de politieke atmosfeer in Nederland gedurende de periode die wordt aangeduid als "de koude oorlog". Het bewuste boek kennen wij niet. Wij hebben zo het vermoeden - maar meer dan een vermoeden is het natuurlijk niet - dat de lezing ervan heel wat bedenkingen bij ons zou oproepen. Afgezien daarvan echter zijn de opmerkingen en aanvullingen van dr. Roegholt - op zichzelf beschouwd - van dien aard, dat wij er - de inhoud van het boek geheel buiten beschouwing latend - op onze beurt wat opmerkingen over willen maken. Daarbij zullen we ons, in hoofdzaak althans, beperken tot dat gedeelte van dr. Roegholts beschouwingen dat gewijd is aan twee stakingen in Amsterdam: die tegen de troepenuitzendingen naar Indonesië in september 1946 en die van 't Amsterdamse gemeentepersoneel in de lente van 1955.

Over de eerste staking schreef dr. Roegholt:

"In september 1946 had de regering-Beel besloten troepen naar Indonesië te sturen. Hierover ontstond grote onrust in het land... De diffuse onvrede werd doeltreffend door de CPN gekanaliseerd. De troepen kwamen per trein naar Amsterdam en zouden dinsdag 24 september worden ingescheept. Tijdens het weekeinde daaraan voorafgaand waren er relletjes in de Amsterdamse binnenstad, waarbij een dode viel. De CPN greep de geboden kans en riep voor de 24e september een proteststaking uit. De staking werd een succes, ook bij de gemeentebedrijven, waardoor het stadsbestuur in verlegenheid werd gebracht. De Waarheid eiste alle eer van de geslaagde aktie op voor de CPN, maar Het Parool was het hiermee niet eens. Deze krant, die zich niet verplicht voelde de rege-

---

1) Onderstaand artikel werd in september j.l. geschreven. Door diverse omstandigheden moest de publikatie ervan worden uitgesteld. Wij hebben gemeend het toch nog te moeten brengen.

ringspolitiek te steunen, begreep dat zo'n aktie nooit alleen het werk van de CPN kon zijn. Zij kon niet het resultaat zijn van de "slimme opruiingstaktiek van De Waarheid". Integendeel, aldus 'Het Parool', het verzet tegen de troepeninzendingen bewees dat "tienduizenden in ons volk geen geweld wensen te gebruiken ten-einde een vrijheidslievend en vreedzaam volk terug te brengen onder Nederlands gezag."

Volgens dr. Roegholt "werd hier een juist onderscheid gemaakt tussen de zaak zelf en het feit dat de CPN zich ermee bezig hield." Hij konstateert, dat men in latere jaren steeds minder oog heeft gekregen voor dit onderscheid en dat dit geleid heeft tot een oordeelsvervalsing die typerend is voor de koude oorlog-periode. Onze mening luidt anders. Het onderscheid dat dr. Roegholt bedoeld werd inderdaad (nog) gemaakt, maar wij betwisten, dat het een *juist* onderscheid zou zijn.

In 1946 kon de CPN nog rekenen op een aanhang van enige betekenis. Op grond daarvan meende zij, dat er ook in Nederland kansen waren voor een politieke ontwikkeling zoals die zich in België en Frankrijk reeds had voltrokken: de vorming van een kabinet waarvoor ook deze partij één of twee ministers zou leveren. Dat het bepaald niet om een utopie ging wordt bewezen door het feit, dat er over bepaalde ministerposten met de CPN gepraat is. De zaak is afgesprongen, o.a. doordat de CPN zwaardere ministerposten wenste dan haar werden aangeboden. Niettemin bleef de CPN zich ministeriabel voelen en zij voerde een politiek die erop was gericht, dat ook de publieke opinie haar als ministeriabel zou *beschouwen*: de weerstand tegen haar regeringsdeelneming diende te verminderen. Daarom volgde de CPN geen "slimme opruiingstaktiek", zoals "Het Parool" destijds meende, maar trachtte zij - precies zo als de aan de respektievelijke regeringen in België en Frankrijk deelnemende CP's deden - telkens wanneer er buiten haar toedoen van industriële onrust sprake was, daaraan zo snel mogelijk een eind te maken.

Niet alleen de partij voerde een dergelijk beleid, óók de zogeheten Eenheidsvakbeweging, waarop de CPN een steeds grotere invloed uitoefende. Zoals de partij streefde naar regeringsverantwoordelijkheid, zo streefde deze vakorganisatie naar haar officiële "erkenning", die tot gevolg zou hebben gehad, dat zij als onderhandelingspartner bij het loonoverleg werd toegelaten. De EVB (later EVC) toonde zich bereid voor die "erkenning" een soortgelijke prijs te betalen als de CPN. Wij beschikken over een dokument (een fotokopie van een aan de minister-president gerichte brief) dat er de duidelijke aanwijzing voor vormt, dat de EVB, als kontraprestatie voor een officiële erkenning, de Rotterdamse havenstaking van 1946 eventueel de nek had willen omdraaien. Wij vermelden het feit om aan te tonen, dat de wijze waarop de CPN bij de staking tegen de troepenuitzending is opgetreden al-lerminst op zichzelf stond, geen uitzondering vormde, maar paste in haar optreden in het algemeen.

Hoe heeft nu de CPN bij die bewuste staking gehandeld? Dr. Roegholt heeft in één opzicht gelijk, maar niet het gelijk dat hij meent te hebben. Het is juist, dat de diffuse (d.w.z. verbrede) onvrede met de troepeninzendingen doeltreffend door de CPN werd *gekanaliseerd*. Maar de juistheid van deze opmerking vloeit daaruit voort, wat het woord *kanaliseren* in feite betekent. Indien de een of andere rivier wordt gekanaliseerd, dan wil dat zeggen, dat de oorspronkelijk vrije en onstuimige loop van het water door

middel van bochtafsnijding en stuwen of sluizen aan *banden wordt gelegd*. Dat is inderdaad precies wat de CPN met de zich manifesterende onrust en de daaruit voortvloeiende aktie heeft gedaan.

Dat de CPN een stakingsoproep heeft laten uitgaan is hiermee niet in strijd. Het is met deze stakingsoproep anders gesteld dan door dr. Roegholt is beschreven. Er is geen sprake van dat de CON daarmee een "*geboden*" kans greep. Met de stakingsoproep wilde deze partij zich integendeel een kans *schappen*. Zij wilde, door de schijn te wekken alsof het om een door h^áar ontketende beweging ging, een weg banen voor de mogelijkheid deze beweging op h^áar kommando af te breken. En zo is het gegaan.

Op het Waterlooplein werden de stakers, die geenszins op aanstichting van de CPN de arbeid hadden neergelegd, door Henk Gortzak toegesproken en - alsof het *zijn* troepen waren - door hem afgedankt. "Het gaat", zo ongeveer verklaarde hij, "zuiver om een protestbeweging. Men moet een staking niet alleen weten te beginnen, men moet ook een staking weten te beëindigen." Hij bezigde vrijwel precies dezelfde woorden die de Franse CP-leider Marcel Cachin gebruikte tijdens de bedrijfsbezettingen in Frankrijk in juni 1936 2).

Dat de staking een sukses werd, zoals dr. Roegholt heeft geschreven, klopt niet met de feiten. Zeker, zij was, zo niet algemeen, dan toch z^éer omvangrijk. Beweerde "Het Parool" dat dit niet *alleen* op rekening van de CPN moest worden gesteld, wij durven te beweren, dat het helemaal *niet* aan die partij moet worden toegeschreven. Maar dat er veel stakers waren zegt op zichzelf nog niets over het resultaat. Wat zij die spontaan de arbeid neerlegden hadden gehoopt, gebeurde niet. De troepenendingen gingen door. Een simpel protest, waartoe de CPN de aktie indamde, kon de regering aan haar laars lappen. *Zij* was het, die een sukses behaalde, met hulp van deze partij.

Wij houden deze bewering vol, niettegenstaande het feit, dat een vooraanstaand CPN-er als J. Schalker in het theoretisch maandblad van zijn partij ("Politiek en Cultuur" van oktober 1946) ná de bewuste septemberstaking nog eens met veel woorden betoogde, dat er géén troepen naar Indonesië behoorden te worden gestuurd en dat voor hem en de zijnen de vrijheid en onafhankelijkheid van het Indonesische volk de enig aanvaardbare oplossing voor het Indonesische probleem vormden. Ten aanzien van dergelijke uitspraken geldt, menen wij, wat Goethe zijn Faust laat zeggen: "De boodschap hoor ik wel, maar het geloof ontbreekt me". En dat niet alleen omdat dit soort praatjes achteraf, nadat men eerst de praktische *beweging* tegen de troepenendingen heeft ontkracht, enkel maar blinde gelovigen kan imponeren, maar ook vanwege de dubbelhartigheid van de CPN-politiek.

Tot aan de tweede wereldoorlog voerde de CPN de leuze "Indonesië los van Holland nu!". In februari 1946 schreef de bekende Nederlandse bolsjewiek ir. S.J. Rutgers in "Politiek en Cultuur", dat de toevoeging "nu" er slechts toe diende om zich te onderscheiden van groepen die zich in beginsel ook voor de zelfstandigheid van Indonesië uitspraken, maar dan met St. Juttemis. De leuze had volgens Rutgers duidelijk een principieel karakter en hield geen verband met de praktische politiek. "Nimmer", zo laat Rutgers hierop volgen, "heeft het in de bedoeling gelegen met deze leuze uit

---

2) En die ook werden gebruikt door de bolsjewieken Séguy en Marchais tijdens de Franse bedrijfsbezettingen van 1968.

te drukken, dat er voor een vrij Indonesië géén betrekkingen met Nederland zouden bestaan." Dat is een op zichzelf volstrekt overbodige uitspraak, omdat praktisch *alle* onafhankelijke staten betrekkingen met elkaar onderhouden en dus welhaast niemand dat wat Rutgers eventueel voor mogelijk houdt, ooit in de bewuste leuze *kán* hebben gelezen. Maar Rutgers wil die wederzijdse betrekkingen tussen Nederland en Indonesië onderstrepen en hij legt er de nadruk op, dat de leuze "Indonesië los van Holland nu", zoals iedere leuze, slechts historische betekenis heeft, dat wil zeggen "alleen uit de bijzondere verhoudingen van de periode" waarin zij werd opgesteld kan worden begrepen.

Dat alles komt erop neer dat de bewuste leuze door de CPN werd aangeheven toen de politieke verhoudingen de verwezenlijking daarvan onmogelijk maakten en dat zij naar het historisch museum werd verwezen toen de politieke situatie haar aktueel maakte. En dat betekent weer, dat de CPN van toen af aan een "Indonesische politiek" voerde, die niet wezenlijk verschilde van die van het zogenaamd "progressieve" deel van de Nederlandse burgerij, samen waarmee zij regeringsmacht wilde uitoefenen. Vandaar ook, dat Rutgers verderop in hetzelfde nummer van "Politiek en Cultuur" de noodzaak van samenwerking tussen Nederland en Indonesië nog weer eens nadrukkelijk op de voorgrond stelt.

Nog duidelijker (en nog krasser) liet ir. Rutgers zich uit in het, voor bolsjewistische intellectuelen bestemde orgaan "De Vrije Katheder" (nummer van 15 augustus 1946). Hij schreef daar:

"Het is niet juist, dat de CPN op dit ogenblik onvoorwaardelijk voor de absolute onafhankelijkheid van de Republiek Indonesië zou zijn. Een dergelijke opvatting is in strijd met de elementaire beginselen van het marxisme 3). Een absolute onafhankelijkheid is zelfs onbestaanbaar" 4).

Als Rutgers in het augustusnummer van "Politiek en Cultuur" (1946) op de verhouding van Nederland tot Indonesië terugkomt, onderzoekt hij op welke wijze Nederland zijn positie "als meest begunstigde natie" zou kunnen redden. Hij citeert daarbij met instemming een verklaring van de uiterst gematigde, d.w.z. burgerlijke vereniging "Djambatan - De Brug", waarin het o.a. heet: "Het Nederlandse belang eist, dat er weer Nederlandse schepen naar Indonesië gaan varen en dat de handel herleeft...." Wat voor *schijnbaar* radikaal tintje de CPN ook aan haar politiek tracht te geven, voor dit "Nederlands belang" - anders gezegd: voor dat belang van de Nederlandse bourgeoisie - staat deze partij in feite in de bres.

Welnu, de schepen *zijn* gaan varen, als eerste de troepenschepen. Voor zover men zich in september '46 metterdaad keerde tegen hun vertrek, heeft de CPN die daad getorpedeerd.

Om bovenstaande uiteenzetting volledig te maken moet daaraan nog iets

---

3) Men moet maar durven! En daarbij dan te bedenken, dat de CPN zich nimmer iets gelegen heeft laten liggen aan welk "begin-sel" van het marxisme ook.

4) De onafhankelijke Republiek Indonesië bestaat inmiddels meer dan dertig jaar. Men kan daaraan zien welk een betrouwbare gids het zogenaamde "marxisme" van de CPN is!

worden toegevoegd. Dit namelijk, dat het niet *uitsluitend* het streven naar regeringsdeelname is geweest, dat de CPN ertoe heeft gebracht de aktie tegen de troepenendingen op dood spoor te rangeren. Er kwam bij, dat het om een spontane aktie van onderop ging, om een aktie derhalve, waarin de CPN niet alleen als parlementaire partij geen vertrouwen heeft, maar waar- tegen de CPN - en iedere bolsjewistische partij - bovendien van nature ge- kant is, omdat dergelijke akties de bolsjewistische mythe ontmaskeren, dat de CP "de voorhoede van de arbeidersklasse" vormt, zonder welke het niet tot enige betekenisvolle vorm van verzet zou kunnen komen. Bij de staking van september 1946 heeft dat een sekundaire rol gespeeld. Het speelde een veel belangrijker rol bij de staking van het Amsterdamse overheidsperso- neel in 1955.

Wat dr. Roegholt over deze tweede staking heeft opgemerkt komt hierop neer, dat de CPN zich ervan meester maakte via de EVC en dat *daardóór* "de sociaaldemokratische organen - de gemeenteraadsfraktie, de vakbeweging en de kranten - blind werden voor de bestaande grieven van de gemeentearbei- ders." Volgens dr. Roegholt waren deze grieven alleszins gerechtvaardigd. Maar, zo schreef hij, de PvdA liet "als arbeiderspartij op het beslissende moment de arbeiders in de steek". Deze werden, naar zijn zienswijze, het slachtoffer van de kortzichtigheid van de sociaaldemokraten, evenzeer "als zij het slachtoffer werden van de onverantwoordelijke partijpolitiek van de communisten". Hij wil hiermee illustreren, dat er bij de staking van 1955 géén onderscheid werd gemaakt tussen de zaak zelf en het feit dat de CPN zich ermee bemoeide: er was sprake van een "oordeelsvervalsing" met (voor de stakers) "noodlottige gevolgen". Dat de CPN zich van de staking meester maakte deed, aldus dr. Roegholt, niets af aan het later ook door Den Uyl erkende feit, dat de gemeentearbeiders inderdaad geen behoorlijk aandeel kregen in de groeiende welvaart.

Welnu, deze poging van dr. Roegholt om boven de "oordeelsvervalsing" van destijds uit te komen gaat nog altijd mank aan een verkeerde beoorde- ling. Dat hij de PvdA ten onrechte als een "arbeiderspartij" kwalificeert laten wij daarbij buiten beschouwing. Wij bepalen ons hier tot het karak- ter van de staking en de rol van de CPN, welke laatste door dr. Roegholt niet anders wordt geschilderd dan door zijn partijgenoten destijds. Niette- genstaande die rol, hadden de sociaaldemokraten zich anders moeten opstel- len, zegt dr. Roegholt. Die rol, zeggen wij, is een totaal andere geweest dan destijds door de sociaaldemokraten werd en thans door dr. Roegholt nóg wordt geschilderd.

Dr. Roegholt heeft gelijk, dat de staking "wild" was. Hij heeft ook gelijk, dat de CPN zich ermee *bemoeide*. Maar hij heeft ongelijk waar hij beweert, dat de CPN zich via de EVC van de staking *meester maakte*. De CPN heeft dat - vanwege haar afkeer van spontane, aan haar controle ontsnappen- de akties - wel geprobeerd, maar het is haar niet gelukt.

Wij zijn wat dat betreft zeker van onze zaak op grond van onze eigen ervaringen. Wij hebben, nog tijdens de staking, een paar maal kontakt ge- had met leden van een door het gemeentepersoneel gevormd aktiekomitee. De met hen gevoerde diskussie wees afdoende uit, dat het aktiekomitee niet op het kompas van de CPN of van de EVC voer. De daaromtrent bestaande my- the, waaraan dr. Roegholt kennelijk nog steeds geloof hecht, wordt ook als zodanig ontmaskerd in een uitvoerig opstel, dat een Amsterdamse trambe- stuurder over de oorzaken, het verloop en de nasleep van de staking heeft geschreven 5).

Als dr. Roegholt opmerkt, dat de staking werd "gesteund" door de EVC, dan zeggen wij van onze kant, dat het er maar van afhangt wat men onder *steun* verstaat. Zeker, de EVC heeft zich *niet* geschaard in de gelederen van hen, die van het begin af voor de aktie van het gemeentepersoneel geen goed woord hadden. Maar de EVC heeft er op de eerste stakingsdag (31 maart) *wél* voor gepleit de staking na 24 uur op te heffen. De betrokken EVC-bond, de BNOF, wilde aldus "de winst van deze dag konsolideren en haar bewaren in de vorm van een aktiekomitee, dat namens het personeel met de betrokken instanties overleg zou plegen". Wat er met dit hoogst onduidelijke voorstel ook bedoeld moge zijn, bepaald géén voortzetting of verheviging van de strijd. Maar de stakende gemeentearbeiders beslisten anders. Zij lieten zich aan de EVC-ers en hun dubbelzinnige suggestie niets gelegen liggen en zij staakten verder.

In "Werkend Nederland", het orgaan van de EVC, schreef een zekere Wim Brinkman op 14 mei 1955:

"De overheidsbond van de EVC, de BNOF, beschouwt het als een eer, door middel van de door haar geformuleerde eis van 10% salarisverhoging voor alle ambtenaren de groeiende ontevredenheid omtrent de lage salarissen in georganiseerde banen te hebben geleid en zodoende ook de noodtoestand van het overheidspersoneel in de algemene aandacht te hebben gebracht, waardoor de mogelijkheid op sukses zeer dicht naderbij is gebracht."

Deze woorden zijn bij uitstek geschikt om ons betoog te illustreren, dat de EVC géén vat op de staking had, er vreemd tegenover stond. Want bij het trampersoneel, dat de staking startte en het sein tot de hele aktie gaf stond *herklassifikatie* als eis op de voorgrond, een eis die veel meer aansloot bij de Amsterdamse situatie. Dacht dr. Roegholt, dat het verschil tussen datgene wat de stakers wilden en wat de EVC van hun eisen maakte aan de betrokkenen ontgaan was? Zo nee, gelooft hij dan niettemin in volle ernst, dat zij zich door de EVC op sleeptouw lieten nemen?

De zojuist geciteerde woorden van de EVC-er Brinkman dat zijn organisatie de groeiende ontevredenheid "in georganiseerde banen" had geleid, vertoont een zó frappante gelijkenis met wat wij hierboven - naar aanleiding van het optreden van de CPN bij de aktie tegen de troepen zendingen - met *kanaliseren* oftewel *aan banden leggen* hebben aangeduid, dat het ieder onbevooroordeeld lezer moet opvallen. Inderdaad, daarop zijn degenen uitge-weest die maar steevast, in strijd met alle feiten, als de gangmakers en de strategen van deze staking worden beschouwd.

-
- 5) Van het bewuste opstel (22 blz.) bestaan voor zover wij weten slechts enkele getypte exemplaren. Eén ervan is ons ter hand gesteld door de bewuste trambestuurder die de staking van het begin tot het einde heeft meegemaakt. Ook in een persoonlijk gesprek heeft hij het een "fabeltje" genoemd, dat de CPN haar stempel op de staking zou hebben gedrukt.

=====
=====

NOGMAALS DE ROTTERDAMSE STAKINGEN

Weliswaar "wilde", maar allesbehalve zelfstandige akties, zo beoordeelden wij in oktober j.l. de jongste stakingen in Rotterdam. Op het moment dat wij tot deze konklusie kwamen was de strijd van de sleepboorbe-manningen en die van de havenarbeiders nog aan de gang 1). Omtrent de af-loop - ofschoon hij misschien reeds te voorspellen viel - was nog niets bekend toen het bewuste opstel voor "Daad en Gedachte" werd geschreven. Vandaar dat wij aan het slot daarvan onze lezers een vervolg toezegden waarin, zo kondigden wij aan, tevens op enkele aspekten van de aktie nader zou worden ingegaan.

Alvorens deze belofte in te lossen dienen wij allereerst een fout te herstellen die helaas onze schildering van de gebeurtenissen heeft ont-sierd. Op blz. 7 onderaan 2) hebben wij - gevolg van een misverstand - mee-gedeeld, dat een groot aantal stakers naar het kantoor van de Samenwerken-de Haven Bedrijven was getrokken en dat er bij de ingang van dat gebouw ge-ruzied werd over de vraag of er alleen maar enkele kommiteeleden naar bin-nen zouden gaan of dat deze ook door anderen zouden worden vergezeld. Wel-nu, de ware toedracht van de gebeurtenissen waarop wij doelden verschilt van die zoals wij haar hebben beschreven. Dat is ons gebleken uit nadere informaties, die wij hebben verkregen nadat het oktobernummer van ons blad reeds was verschenen.

In de eerste plaats is onze aandacht erop gevestigd dat wij twee ver-schillende gebeurtenissen, waar precies een week tussen heeft gelegen, door elkaar hebben gehaald. Wat wij op 't oog hadden toen wij over het ge-ruzie voor het kantoor van de S.H.B. schreven, speelde zich in werkelijkheid af op dinsdag 28 augustus (de tweede dag van de havenstaking) voor het gebouw van de Scheepvaart Vereniging Zuid. Bij de S.H.B. werd op dins-dag 4 september gedemonstreerd.

Onze nadere informaties - afkomstig van iemand die zeer nauw bij de gang van zaken, óók bij de gang van zaken binnen het aktiekomitee, betrok-ken is geweest, maar die anoniem wenst te blijven - bevatten ook bijzon-derheden over het verloop van de "ruzie" zelf, alsmede over het verloop van de eerste stakingsdagen. Het zijn bijzonderheden die van betekenis zijn voor een beoordeling van de staking van de havenarbeiders. Zij kunnen als volgt worden samengevat:

De staking van de havenarbeiders kwam op gang op maandag 27 augustus. Op dinsdag 28 augustus werden er aan de poorten van de bedrijven pamflet-ten uitgereikt 3) waarin daarvan mededeling werd gedaan en waarin werd op-geroepen tot een bijeenkomst op het Afrikaanderplein om 14 uur. Doel van die bijeenkomst was: het kiezen van een stakingsleiding.

Diezelfde dinsdagochtend kwam 't Aktiekomitee Rotterdamse Havenarbei-ders, dat wordt gedomineerd door leden van de CPN en waarbinnen Schults de voornaamste rol speelt, voor het eerst in beweging. Het had zich op de voorafgaande maandag nog nauwelijks geroerd en Flip Schults had die hele dag zelfs gewoon doorgewerkt. Dinsdagmorgen riep het A.R.H. eveneens op tot een bijeenkomst op het Afrikaanderplein, maar niet om 2 uur 's middags maar reeds om 9 uur 's morgens. Het door de verspreiders van het zojuist bedoelde pamflet genomen initiatief werd daarmee doorkruist.

Reeds tijdens die eerste bijeenkomst op het Afrikaanderplein ontstond er onenigheid over het kiezen van een stakingsleiding. Schults en het ARH

verzetten zich ertegen en kregen hun zin: er ging tenslotte alleen maar een demonstratieve optocht van start, via de Maasbruggen naar het gebouw van de Scheepvaart Vereniging Zuid. Daar aangekomen presenteerden zich vier leden van de CPN (onder wie Schults en Verweijmeren) als stakingsleiding. Zij gingen naar binnen om eisen te overhandigen en toen ze weer naar buiten kwamen verklaarde Schults, dat de demonstratie was afgelopen, dat iedereen naar huis kon gaan en dat er de volgende morgen weer een bijeenkomst op het Afrikaanderplein zou zijn.

Na die woorden van Schults steeg een luid gejoel op. Iedereen bleef staan waar hij stond. Er werd geroepen, dat er een stakingsleiding moest worden gevormd, alsmede een organisatie voor het posten. Jim Stavinga en Paul Rosemüller werden naar voren geschoven als personen die in het stakingskomitee zitting dienden te nemen.

Schults zag zich gedwongen de mikrofoon opnieuw ter hand te nemen en een truc toe te passen. Hij stelde voor om verder te marcheren naar het kantoor van de Vervoersbond FNV aan de Westzeedijk. De eerste reactie van de verzamelde arbeiders was: "Ga jij maar alleen!" Schults stapte daarop met enkele andere CPN-ers in een auto, die vervolgens een tiental meters vooruit reed. Niemand volgde. Daarop keerde de auto terug en toen kregen Stavinga en Rosemüller de mikrofoon.

Stavinga stelde voor, dat er per bedrijf mensen zouden worden afgevaardigd in een democratisch aktiekomitee. Hij vond, dat de mensen die de afgelopen maandag het aktiefst waren geweest en in de bedrijfskantines op de tafels waren geklommen om de mensen toe te spreken de eerst aangewezen waren om in een stakingskomitee zitting te nemen.

Toch werd er toen nog geen stakingsleiding gekozen, ook al doordat de plaats waar de gebeurtenissen zich afspeelden zich daartoe minder leende. Inplaats daarvan ontstond er een lichte verwarring. Schults wist daarvan gebruik te maken om de stoet toch verder te laten trekken naar 't FNV-kantoor.

Daar aangekomen herhaalde zich het konflikt tussen de CPN-ers van het ARH en de verzamelde stakers. Schults en een paar van zijn vrienden wilden weer alléén het kantoor binnengaan. Opnieuw steeg luid gejoel op. Tegen de zin van Schults duwde vervolgens de menigte Jim Stavinga naar binnen.

Toen de mannen het kantoor weer verlieten nam opnieuw Schults de mikrofoon ter hand en weigerde hij wederom om Stavinga te laten spreken. En wéér wilde Schults, dat iedereen zo snel mogelijk naar huis zou gaan. Toen de mensen ook nu toch bleven staan kregen achtereenvolgens Jim Stavinga en Paul Donkers de mikrofoon 4). Zij drongen erop aan, dat er zou worden gepost bij de bedrijven. Toen Donkers daarna vroeg of iemand van de aanwezigen soms de mikrofoon wilde hebben om nog iets te zeggen, pakte Schults hem het ding af en liep er mee weg.

Deze informaties laten, menen wij, er geen enkele twijfel over bestaan, wat in de havenstaking de rol van Schults en de CPN geweest is. Dat hij er woensdagmorgen 29 augustus mee instemde, dat er een stakingsleiding zou worden gekozen, valt o.i. alleen maar te verklaren door de vrees van de CPN, dat zij - evenals in 1970 lange tijd het geval was - naast de staking zou komen te staan 5). Maar dat hij inbond betekende niet, dat er van toen af aan in zijn optreden ook maar enige wijziging viel te bespeuren. Al wat ons daaromtrent nader is meegedeeld en alle aanvullende inlichtingen die wij over de Rotterdamse havenstaking verkregen hebben, bevestigen in ieder opzicht onze karakteristiek daarvan. Van een zelfstandig handelen

van de havenarbeiders is geen sprake geweest, niet in de laatste plaats doordat de manipulaties van respectievelijk Schults en de CPN er van het begin af aan op waren gericht een dergelijk zelfstandig optreden van de arbeiders te voorkomen.

Doordat mensen als Stavinga, Rosemüller en Donkers - in tegenstelling tot de CPN-ers - hun activiteiten op de arbeiders en de bedrijven richtten, beschikten zij als het ware over een basis 6) die het hun mogelijk maakte zich tegen Schults en de zijnen te verzetten. Hierdoor moest Schults een man als Stavinga naast zich gedogen en werd de CPN-er Barendrecht als "sekretaris" terzijde gestaan door iemand als Van Nispen, die zeer actief was in de Federatieve Haven Vakvereniging. Maar dit alles vermocht de aard van de staking niet te veranderen. De niet-CPN-ers waren in wezen toch onvoldoende tegen de CPN-ers opgewassen, hetgeen o.i. moet worden geweten aan hun ideologische achtergrond 7), *niet* aan gebrek aan integriteit.

Ter onderstreping van dit alles nog enkele ons bekend geworden feiten die er duidelijk op wijzen, dat er binnen het uiteindelijk gevormde Gezamenlijk Aktiekomitee een voortdurende machtsstrijd heeft gewoed, en wel een machtsstrijd waarbij zo hevig naar elkaar werd gebeten, dat Stavinga op een gegeven moment dat komitee "een zak vol vlooiën" heeft genoemd.

Op zondagavond 9 september bleek dat de CPN kennelijk had besloten de voet wat krachtiger op de rem te zetten. Hoewel het voor de komende maandag bestemde bulletin "Stakingnieuws" - als gewoonlijk samengesteld door Paul Donkers - al was gedrukt, kwam Schults plotseling met een nieuw konsept voor de dag. Gevolg: eerst verbazing, dan woede bij de aanwezige komiteeleden. De manoeuvre lukte niet; Schults had geen poot om op te staan. Wat hem wél lukte: hij voorkwam een discussie over konkrete voorstellen met betrekking tot aktie in de volgende week. Daarna namen de tegenstellingen binnen het aktiekomitee dusdanig toe, dat als gevolg ervan diverse plannen en voorstellen niet meer tot uitvoering konden komen. Daarmee hing ook samen, dat de bezetting van het FNV-kantoor slechts voor 24 uur werd ondersteund.

Dit alles leidde er onder andere toe dat er geen gezamenlijke activiteiten van havenarbeiders en sleepbootbemanningen op gang kwamen. Het leidde er uiteindelijk toe, dat het Gezamenlijk Aktiekomitee van de havenarbeiders - juist gezegd: 't aktiekomitee, dat vóór de havenarbeiders optrad in plaats van namens hen - volledig in de impasse kwam te verkeren en zich dientengevolge genoodzaakt zag de staking op te heffen.

Wat de staking van de sleepbootbemanningen betreft: deze werd, nadat de havenarbeiders weer aan de slag waren gegaan, nog een dag of tien voortgezet. Wij menen dat hieraan te moeten toeschrijven, dat zich binnen hun stakingskomitee niet dat soort tegenstellingen voordeed als waarvan sprake was bij dat van de stukgoedwerkers.

Hieruit valt te verklaren dat de sleepers, naarmate hun strijd langer duurde, nog wel degelijk enige vorm van zelfactiviteit hebben kunnen ontwikkelen. We noemen: het stukvaren van de tros, waarmee een met werkwilligen bemande sleepboot had vastgemaakt aan een vrachtschip; de door hen uitgeoefende druk, die ertoe leidde dat een aantal door de politie gearresteerde kameraden op bevel van de rechter-commissaris weer werd vrijgelaten. Dientengevolge heeft de sleepbootstaking - in tegenstelling tot de havenstaking - ook enkele suksessen opgeleverd, ook al werden dan niet alle eisen ingewilligd. Er kwam tenslotte een bemiddelingsvoorstel op tafel, dat in-

hield, dat aan ieder personeelslid een eenmalige uitkering van f 1000.- zou worden verstrekt. Bovendien bleef de verbeterde c.a.o. - de toch opengebroken en toen opnieuw vastgestelde c.a.o. - van kracht die op initiatief van de vervoersbonden tot stand was gekomen.

- 1) De havenstaking werd opgeheven tussen het tijdstip waarop de kopij werd ingeleverd en ons oktobernummer in druk verscheen. De staking van de sleepboorbemanningen duurde toen nog voort.
- 2) "Daad en Gedachte" van oktober 1979.
- 3) Het bewuste pamflet "En nu doorgaan zoals in '70" werd geschreven door iemand wiens indentiteit ons bekend is.
- 4) Stavinga, Rosemiller en Donkers behoorden tot een groep die lange tijd deel heeft uitgemaakt van 't ARH, maar er tenslotte - in april '79 - mee brak, omdat zij zich niet met het beleid van de CPN-meerderheid kon verenigen. Het zijn de mensen van deze groep geweest, die zich het eerst ten gunste van een havenstaking uitspraken en roerden.
- 5) Dezelfde mening is door Jim Stavinga verkondigd op een bijeenkomst in Utrecht, georganiseerd door een solidariteitskomitee aldaar.
- 6) Het "zich richten" op de bedrijven door bepaalde leden van een komitee, is natuurlijk nog op geen stukken na hetzelfde als eigen aktiviteit van bedrijfsarbeiders. De betekenis van het woord "basis" is in dit verband maar zéér betrekkelijk.
- 7) Zie hiervoor "Daad en Gedachte" van oktober 1979.

=====

M I S R E K E N I N G   B I J   B R I T I S H   L E Y L A N D

Op maandag 19 november j.l. werd Derek Robinson ontslagen door de directie van British Leyland. Hij was op dat moment 37 jaar bij het Britse autoconcern werkzaam. In Leyland's fabriek te Longbridge bij Birmingham was hij niet de eerste de beste. Hij was daar de officiële woordvoerder van de shopstewards en hij was bovendien nog voorzitter van de zogenaamde Shopstewards Combinatie: een groep van shopstewards, die zich wat radicaler pleegt op te stellen dan de overigen, die het vaak oneens is met de door de vakbeweging gegeven richtlijnen en die daarover herhaaldelijk met de vakbeweging bakkeleit. Robinson's ontslag had tot gevolg, dat nog diezelfde maandag de 18.000 arbeiders van de fabriek te Longbridge uit protest in staking gingen. De daaropvolgende dagen breidde de aktie zich als een lopend vuurtje uit. De 5.000 arbeiders van de Leylandfabriek te Canley bij Coventry legden eveneens de arbeid neer. Hetzelfde deden 5.800 arbeiders van de zusterfabriek te Castle Bromwich bij Birmingham. Doordat hun voorbeeld werd gevolgd door de arbeiders van enkele kleinere Leylandfabrieken steeg het aantal stakers in minder dan geen tijd tot boven de 30.000. In Leyland's Jaguarfabriek in Coventry staakten de 6.000 arbeiders uit pro-

test 24 uur. Duizenden arbeiders in andere Leylandbedrijven moesten het werk noodgedwongen stoppen doordat de aanvoer van onderdelen stokte.

Leyland-opperhoofd Sir Michael Edwardes had op een dergelijke gang van zaken niet gerekend. En nog minder had hij verwacht dat de twee grote, direkt bij British Leyland betrokken vakbonden, de AUEW en de TGWU 1), onmiddellijk gereed schenen, de spontaan begonnen akties officieel te maken. Hij had gedacht groot slem te kunnen maken, maar het bleek dat hij het spel verkeerd beoordeeld had.

Ogenschijnlijk had hij de meeste troeven. Hij had een stoutmoedig plan ontworpen, dat het noodlijdende en niet bijzonder produktieve staatsbedrijf BL financieel gezond moest maken. Hij wilde enkele weinig efficiënte fabrieken sluiten en van de in totaal 150.000 personeelsleden er 25.000 laten afvloeien. Tegen veler verwachting in had hij daarvoor de medewerking van de vakbonden verkregen. Vervolgens had hij een schriftelijke stemming georganiseerd onder de Leyland-arbeiders. Hij legde hun de vraag voor, wat of zij liever hadden: de volslagen en onvermijdelijke ondergang van de autoreus in de bestaande vorm, of de door hem beoogde gezondmaking door inkrimping. Met een stemverhouding van 7:1 kozen de arbeiders eieren voor hun geld. Sir Michael meende daaruit te mogen afleiden, dat zij zich vóór zijn saneringsbeleid verklaarden.

Dat een klein deel van het personeel zich niet met zijn ideeën kon verenigen was Sir Michael uiteraard bekend, al was het alleen maar door de uitslag van de enquête. Hij wist ook, dat hij binnen de radikale Shopsteward Combinatie de haard van het verzet moest zoeken. En zo hij het niet geweten had, dan zou het hem duidelijk geworden zijn uit een vlugschrift, dat door enkele van de tot de Combinatie behorende shopstewards was opgesteld en dat door de Combinatie werd gepubliceerd. In dat vlugschrift immers stond te lezen, dat zodra er verlies van arbeidsplaatsen dreigt, de arbeiders zich verweren kunnen met het wapen van de bedrijfsbezetting, waardoor verhinderd zou kunnen worden dat installaties van een bepaalde fabriek naar een andere worden overgebracht.

Het vlugschrift verscheen allerminst anoniem. Zij die het hadden geschreven, Robinson en drie andere shopstewards, hadden het met hun namen ondertekend. Waarom toonden Sir Michael Edwardes en zijn mededirekteuren zich door de inhoud ervan "geschokt", zoals zij verklaarden? Waarom gaven zij onmiddellijk te kennen, dat zij dergelijk geschrijf als "ondermijnd" voor het bedrijf beschouwden? En waarom werden tegen drie auteurs disciplinaire maatregelen genomen en kreeg Robinson de zak? In de "Financial Times" van 24 november schreef een van de redakteuren van dat dagblad, dat "de door de direktie ondernomen stappen het risico in zich hielden, dat de na vele maanden van moeizaam onderhandelen verkregen overeenstemming met de vakbonden op losse schroeven kwam te staan". Redakteur Arthur Smith voegde daaraan toe, dat "velen het nogal wonderlijk vonden dat de Leyland-direktie zo zwaar aan het vlugschrift beurde". Derek Robinson immers had zich vlak voor dat de enquête werd gehouden fel tegen de saneringsplannen van Sir Michael gekeerd en er krachtig tegen geageerd. Door de uitslag van de stemming was hij, zo betoogden zij, voor schut komen te staan en was het bewijs geleverd, dat zijn invloed op zijn mede-arbeiders te verwaarlozen viel. Dat de direktie daar geen oog voor had gehad en in paniek was geraakt, noemde Moss Evens, de algemene sekretaris van de transportarbeidersbond, "een bewijs van onbekwaamheid" 2).

Had Sir Michael Edwardes - in managerskringen buitengewoon goed aange-

schreven - daar werkelijk geen oog voor of lagen voor hem de zaken anders? Alles wijst in de richting van het laatste.

Sinds de Shopsteward Combinatie in de jaren '50 reeds werd gevormd was zij de Leyland-direktie een doorn in het oog. Haar op dood spoor te rangeren moet de droom zijn geweest van alle president-direkteuren die de onderneming in de loop der jaren heeft versleten. Sir Michael Edwardes meende kennelijk de kans schoon te zien en wel om diverse redenen.

1e had de Combinatie al aan invloed ingeboet doordat enige tijd geleden bij Leyland het centraal loonoverleg werd ingevoerd, wat inhield dat niet meer per fabriek en per regio over lonen en arbeidsvoorwaarden werd gepraat met lokale vakbondsbestuurders en shopstewards, maar dat dergelijke onderhandelingen op landelijk niveau met de landelijke bestuurders werden gevierd;

2e had de onder het Leyland-personeel gehouden stemming uitgewezen, dat de grote meerderheid van de arbeiders zich aan de adviezen van de Combinatie niets gelegen had laten liggen;

3e was het voor de Leyland-direktie volstrekt geen geheim, dat ook de Britse vakbeweging het optreden van de radikale Shopsteward Combinatie met lede ogen aanzag. Haar uitschakeling zou het handje-plak spelen van direktie en vakbondsleiders veel en veel gemakkelijker maken voor beide partijen.

De situatie overziende, dacht Sir Michael dat zij rijp was om de radikale Shopsteward Combinatie een gevoelige slag toe te brengen na de slagen die zij reeds had moeten inkasseren. De arbeiders zouden daarbij wel onverschillig toezien; de vakbeweging zou zich, zoal niet openlijk, dan in ieder geval toch heimelijk verheugen. Door de in zijn ogen radikaalste shopsteward tot de zondebok te maken, zou er aanzienlijk worden bijgedragen tot een herstel van de arbeidsrust in het zo herhaaldelijk door on-officiële stakingen geplaagde concern. Daarmee zou tevens een bijdrage worden geleverd tot een herstel van de arbeidsrust in heel Groot-Brittannië. Dat kon niet anders dan welgevallig zijn aan een regering, die - anders dan haar voorgangster - weinig geneigd was om geld in overheidsbedrijven te steken, maar die zich, als de zaken deze keer namen, wellicht wat welwillender tegenover British Leyland zou gaan opstellen. Kortom: Sir Michael zag uitsluitend voordelen. Eind november bleek, dat de rekening niet klopte. Wat bedoeld was als een medicijn tegen de stakingskoorts, lokte stakingen van grote omvang uit en dat juist nog wel op een tijdstip dat Leyland zich hard moest inspannen om op tijd gereed te zijn met het produktieschema van een nieuw klein wagentype, waarmee met één slag het vertrouwen zou worden teruggewonnen en de marktpositie zich zou verbeteren. Waar stak de fout?

Sir Michael's grootste vergissing was, dat hij het resultaat van de bedrijfsenquête volkomen verkeerd beoordeelde. De arbeiders hadden de keuze tussen zijn saneringsplan of volledige likwidatie. "Dat is", zo verklaarde achteraf Phil Povey, een plaatselijk vakbondsbestuurder in de Midlands 3), "natuurlijk nauwelijks een keuze en aan de enquête moet dan ook niet te veel betekenis worden gehecht" 4).

Sir Michael Edwardes trok uit het feit, dat de arbeiders zich tegen likwidatie hadden uitgesproken de konklusie, dat zij zich vóór zijn saneringsplan verklaarden (en dus geheel anders dachten dan de Shopsteward Combinatie!). Terecht deed Povey daar nogal schamper over. Máár, zeggen wij, zelfs indien het wáár zou zijn, dat de Leyland-arbeiders op het moment dat

de enquête werd gehouden positief over het saneringsplan *d a c h t e n*, dan nog zegt dat totaal niets omtrent datgene wat zij op een ander tijdstip zouden *d o e n*. Dat is het in de allereerste plaats wat Sir Michael niet begrepen heeft.

Wat de vakbeweging betreft: natuurlijk had de Leyland-boss volkomen gelijk dat ook zij niets moest hebben van onafhankelijk optredende Shopstewards die tegen de vakbewegingspolitiek felle oppositie voerden. Wat hij niet beseftte was, dat de vakbeweging het zich vanwege de vakbewegingsmythe niet zou kunnen permitteren die shopstewards openlijk te laten vallen op een moment, dat zij het mikpunt vormden van de bedrijfsleiding. Niet voor niets verklaarden diverse vakbondsleiders, dat "het nu eenmaal buitengewoon moeilijk is om zich tegen een staking te keren, die uitbreekt omdat één van de werknemers is ontslagen" 5). Met die woorden werd precies aangegeven, wáár eind november de schoen wrong.

Het is volkomen juist wat de "Financial Times" schreef, namelijk dat "de vakbeweging bepaald niet happig was op een konflikt met British Leyland, omdat daarbij het bestaan van het toch al zo wankel concern gevaar zou lopen". Niettemin, wie rekening hield met de omstandigheid dat de Britse vakbonden en in het bijzonder de twee bewuste vakbonden de afgelopen jaren herhaaldelijk ernstige deuken in hun reputatie hebben opgelopen, beseftte, dat zij het ontslag van één van hun schapen niet zonder meer zouden laten passeren, ook niet wanneer het bewuste schaap nu toevallig juist het *zwarte schaap* was.

Niet zonder méér, zeggen wij. Gedurende de week die volgde op het spontaan neerleggen van de arbeid in een groot aantal Leyland-fabrieken legden de officiële woordvoerders van de AUEW en de TGWU herhaaldelijk verklaringen af. Al die verklaringen hadden dezelfde strekking. Er bleek uit, dat de bonden "volledig begrip hadden voor het spontane optreden van hun leden en dat de hoofdbesturen aan de bedoegde beslissingsorganen zouden voorstellen de staking te erkennen". De stakers voelden zich door die verklaringen gesterkt; Sir Michael - die met z'n uitspraak "Robinson eruit of ik eruit" het ontslag tot een persoonlijke prestigekwestie had gemaakt - werd erdoor in een uiterst moeilijke positie gebracht. Dagenlang stond het Leyland-concern onder zware druk.

Maar toen puntje bij paaltje kwam, werd de staking alleen maar erkend door de TGWU. De AUEW liet het bij boze woorden, kennelijk in de mening, dat daarmee de vakbewegingsmythe al voldoende was opgevijseld. Aangezien de meeste Leyland-arbeiders in de AUEW georganiseerd zijn en slechts een minderheid bij de TGWU is aangesloten en mede doordat Robinson zelf lid van de AUEW is, werd daardoor de aktie ondermijnd. Na een dag of tien was zij verlopen. Sir Michael had zich weliswaar misrekend, maar hij had zich uiteindelijk toch niet *helemaal* misrekend, althans niet wat betreft de afkeer van de AUEW van de radikale Shopsteward Combinatie. Als hij mocht denken, dat het in november geleden, zeer aanzienlijke produktieverlies alles bij elkaar genomen geen slechte prijs is voor een grotere arbeidsvrede in de naaste toekomst, dan is dat natuurlijk een illusie. Tenslotte hebben noch hij, noch de vakbonden, maar hebben de arbeiders de beste troeven in handen.

---

1) AUEW: Amalgated Union of Engineering Workers, de fabrieksarbeidersbond; TGWU: Transport and General Workers Union, de

transportarbeidersbond.

- 2) *Wij citeren Moss Evans uit de "Financial Times" van 24-11-'79.*
- 3) *De Midlands zijn het industriegebied rond Birmingham.*
- 4) *"Financial Times" van 24-11-'79.*
- 5) *Idem.*

=====

VERANTWOORDING VAN DE VOOR "DAAD EN GEDACHTE"

BINNENGEKOMEN GELDELIJKE BIJDRAGEN

(Over het hele jaar 1979)

A.v.A. te H. f 20.-; B.v.B. te M. f 25.-; C.J.B. te A. f 76,50; C.J.B. te H. f 80.-; J.P.A. te G. f 30.-; J.v.B. te A. f 30.-; J.v.d.B. te W. f 25.-; H.H.v.D. te U f 190.-; M.O.v.D. te A. f 5.-; W.v.D. te S. f 40,78; J.W.D. te A. f 35.-; R.D. te G. f 25.-; H.P.E. te U. f 50.-; F.F. te M. f 25.-; H.H.G. te W. f 15.-; C.H. te A. f 100.-; H.W.J.d.H. te P. f 20.-; A.v.d. H. te M. f 30.-; T.d.J. te A. f 100.-; C.C.J.K. te L. f 25.-; G.K. te K. f 24,66; J.K. te Z. f 25.-; R.K. te A. f 25.-; H.M. te F. f 35.-; H.M. te O. f 25.-; J.M. te H. f 70.-; J.H. te L. f 32.-; L.M. te N. f 30.-; A.v.d. M. te N. f 75.-; A.v.d.M. te U. f 75.-; G.v.d.M. te L. f 15.-; J.v.M. te H. f 25.-; M.N. te D. f 32,50; A.H.J.M.O. te H. f 25.-; G.A. de P. te B. f 150.-; K.P. te D. f 21.-; P.R. te N. f 30.-; J.S. te E. f 40.-; B.S. te A. f 50.-; G.S. te N. f 25.-; H.S. te U. f 25.-; W.S. te L. f 25.-; H.J.A. M.T. te N. f 20.-; E.V. te B. f 20.-; F.L.V. te L. f 50.-; G.V. te G. f 15.-; K.V. te G. f 40.-; E.U. te T. f 25.-; J.M.C.d.W. te D. f 75.-; B.W. te N. f 20.-; M.J.W. te A. f 65.-; A.v.W. te B. f 25.-; C.IJ. te C. f 25.-; A.H.Z. te H. f 50.-; S.Z. te N. f 20.-; A. v.d. H. te W. f 32.-.
Totaal f 2309,44.

Al met al geen slecht resultaat en we willen dan ook allen, die hieraan hebben meegewerkt, hartelijk danken.

En toch zitten we een beetje op zwart zaad. Nee, maakt u zich vooral niet ongerust. Het is niet zo erg, dat "Daad en Gedachte" niet meer zou kunnen verschijnen. Maar we zitten wel krap. Dat vindt zijn oorzaak in het feit, dat we het afgelopen jaar een nieuwe elektrische schrijfmachine hebben moeten kopen en in het feit, dat we drie brochures moesten herdrukken. Die brochures vertegenwoordigen natuurlijk wel een bepaalde hoeveelheid geld, maar het duurt jaren eer het er weer uit is. Tevens moeten wij binnenkort nog een nieuwe elektrische schrijfmachine kopen. Onze machines worden zeer intensief gebruikt en dat verkort natuurlijk de levensduur.

Dus, ondanks het goede resultaat van het afgelopen jaar, zien we ons toch genoodzaakt een beroep op onze lezers te doen nog weer eens wat extra's over te maken. U zou uw geld slechter kunnen besteden. Als we met z'n allen de schouders er onder zetten, dan zijn we zo uit de problemen.

=====